
BEATA WOŹNIAK

Muzeum Romantyzmu w Opinogórze
<https://orcid.org/0000-0002-2887-7555>

Intercyza ślubna Marii Urszuli z Radziwiłłów i Wincentego Krasińskiego

Przedmiotem artykułu jest analiza intercyzy ślubnej zawartej przez przedstawicieli rodzin reprezentujących Marię Urszulę z Radziwiłłów i Wincentego Krasińskiego. Podjęte ustalenia o charakterze majątkowym i prawnym stanowiły formę zabezpieczenia interesów umawiających się stron. W artykule przedstawiona została droga prowadząca do zawarcia tego związku, a przede wszystkim na podstawie zachowanych dokumentów źródłowych przytoczona treść intercyzy. Analizę dokumentu uzupełniają skany źródła, przechowywanego w Archiwum Państwowym w Kielcach.

Słowa kluczowe: Krasińscy, Wincenty Krasiński, Maria Urszula z Radziwiłłów Krasińska, intercyza, ślub, Stanisław Małachowski, Anna Antonina z Czackich Krasińska

Key words: Krasiński family, Wincenty Krasiński, Maria Urszula née Radziwiłł Krasińska, prenuptial agreement, wedlock, Stanisław Małachowski, Anna Antonina née Czacki Krasińska

Prenuptial contract of Maria Urszula née Radziwiłł and Wincenty Krasiński

The subject of the article is an analysis of the marriage contract concluded by representatives of families representing Maria Urszula née Radziwiłł and Wincenty Krasiński. The financial and legal arrangements made were a form of securing the interests of the contracting parties. The article presents the way leading to the conclusion of this relationship, and above all, based on the preserved source documents, the content of the prenuptial agreement is quoted. The analysis of the document is supplemented by scans of the source stored in the State Archives in Kielce.

Rycina 1. Portret Marii Urszuli z Radziwiłłów Krasieńskiej, kopia wg R. Levefre, po 1810 r., sygn.: MP 4796 MNW.

Rycina 2. Wincenty Krasieński, Archiwum Muzeum Romantyzmu w Opinogórze.

W dawnych czasach małżeństwo zawierane było w przeważającej większości z rozsądku, dla wygody, pieniędzy i było swoistym układem. Głównymi motywami kontraktu małżeńskiego była chęć powiększenia i zabezpieczenia rodzowego majątku, prokreacja oraz podniesienie prestiżu społecznego rodziny. Przy zawarciu małżeństwa sporządzano kilka dokumentów, które były sygnowane przez przedstawicieli rodzin. Były to: interczyzy przedślubne, oprawy posagu (reformatio); zrzeczenie się przez pannę młodą praw do majątku ojczystego i macierzystego (abrenuntiatio); zapis wzajemnego dożywocia (advitalitio), a także kwitacja z wypłacenia posagu (tzw. abrenuncjacja)¹. Interczyza przedmałżeńska wpisywana była do ksiąg sądowych według obowiązku istniejącego od 1496 r. Uważano ją jako nieodwołalną zgodę na zawarcie małżeństwa. Na początku w interczyzie następowało przedstawienie stron, a dalej wyliczano powody, które skłoniły opiekunów lub rodziców do zawarcia umawianego małżeństwa. W interczyzie określano także wielkość i rodzaj majątku wniesionego przez strony². Zgodnie z obyczajem okres między sporządzeniem interczyzy a zawarciem małżeństwa

¹ Zob.: J. Kuchta, *Instytucja małżeństwa w świetle interczy przedślubnych*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis”, Folia 43, „Studia Historica” 2007, t. VI, s. 65–75; U. Kicińska, *Umowy dożywocia jako forma zabezpieczenia materialnego szlachcianki w dawnej Polsce*, „Krakowskie Studia Małopolskie” 2013, nr 8, s. 182.

² T. Maciejewski, *Historia prawa sądowego Polski*, Koszalin 1998, s. 55–59; P. Dąbkowski, *Prawo prywatne polskie*, Lwów 1910, s. 375–449.

miał być jak najkrótszy. Umowa była spisywana w odpowiednim liście, zabezpieczana zakładem lub rękojmą, a następnie wpisywana do ksiąg sądowych³. Zasady dotyczące sporządzania umowy przetrwały do XIX w. Intercyza mogła być spisana wyłącznie przed zawarciem małżeństwa i nie podlegała zmianom w trakcie jego trwania.

Celem artykułu jest prześledzenie wydarzeń z osi życia kilku osób, które doprowadziły do zwania małżeństwa między Marią Urszulą Krasińską⁴ (zm. 1822) i Wincentym Krasińskim⁵ (zm. 1858), oraz przybliżenie klauzul spisanej parę dni przed ich ślubem intercyzy. Intercyza ślubna była wynikiem licznych i długotrwałych pertraktacji majątkowych. Pozwalało to na uporządkowanie finansowych regulacji umawiających się stron. Oprócz nowożeńców poznać można sygnatariuszy, którzy wystąpili w imieniu poszczególnych rodzin. Artykuł przybliży też osoby małżonków i skupia się na głównych wydarzeniach z ich pożycia małżeńskiego.

Kontrakt przedślubny tej pary spisany został 9 września 1803 r., podpisany przed sądem 10 września, a 12 września odbył się ślub⁶. Poniżej przedstawiono skany poszczególnych stron dokumentu, pochodzącego z Akt rodzinnych Marii z Radziwiłłów i Wincentego Krasińskich, Archiwum Narodowe w Kielcach, sygn.: 21/289/0/4/504, karty 36–44: Intercyza przedmałżeńska Wincentego i Marii Urszuli spisana 9 września i dokumenty podpisane 10 września przed Szlacheckim Rakowieckim Patrymonialnym Sądem Szpitali Świętego Rocha w Warszawie.

Mającą w przyszłości wyjść za mąż za Wincentego Krasińskiego Maria Urszula była córką Konstancji z Czapskich⁷ h. Leliwa (zm. 1791) i Dominika Radziwiłła⁸ (zm. 1798) h. Trąby. Konstancja Czapska z siostrą Urszulą⁹ (zm. 1782) były jedyny-

³ D. Wiśniewska-Jóźwiak, *Intercyza między dawnymi a nowymi czasy*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2010, nr 13, s. 53.

⁴ Maria Urszula Krasińska (1779–1822) – córka Dominika ks. Radziwiłł i Konstancji z Czapskich. Poślubiła Wincentego Krasińskiego. Urodziła troje dzieci: Laurę Antoninę, Helenę i Zygmunta.

⁵ Wincenty Jan Krasiński (1783–1858) – h. Ślepowron, syn Jana Krasińskiego i Antoniny Anny z Czackich, założyciel ordynacji opinogórskiej w 1844 r., generał wojen napoleońskich, założyciel Biblioteki Ordynacji Krasińskich (1844). W 1803 r. utworzył Towarzystwo Przyjaciół Ojczyzny. Poślubił Marię Urszulę z Radziwiłłów. Zob.: J. hr. Dunin-Borkowski, *Almanach błękitny. Genealogia żyjących rodów polskich*, Lwów 1908, s. 504.

⁶ Akta rodzinne Marii z Radziwiłłów i Wincentego Krasińskich, Archiwum Narodowe w Kielcach, sygn.: 21/289/0/4/504.

⁷ Celestyna Konstancja Hutten-Czapska (1750–1791) – h. Leliwa, córka Tomasza Hutten-Czapskiego i Marii z Hutten-Czapskich (1723–1774).

⁸ Dominik Radziwiłł (1754–1798) – dziedzic Annopola, pierwszy mąż Konstancji z Czapskich, ojciec Marianny Urszuli. Po rozwodzie poślubił Karolinę Frąckiewiczównę Radzymińską, z którą miał córkę Julię i syna Aleksandra (zm. 1863). Zob.: S. Górzyński, J. Grała, W. Piwkowski, V. Urbanik, T. Zielińska, *Radziwiłłowie herbu Trąby*, Warszawa 1996, s. 25.

⁹ Urszula Hutten-Czapska (1748–1782) – h. Leliwa, siostra Konstancji, pierwsza żona Stanisława Małachowskiego.

Actum
coram Aulicis Secretariis
Patrimonial Consistorio
pitals St. Roch zu Warschau
Anno 10. Septembris 1803.

Diatum
Præsentibus Placis
wieckim Patymonialnym
Sądem Spitalu St. Rocha
w Warszawie dnia 10^{go} wrześ-
nia 1803

Es erschienen

Staneli

1. Herr Surzlandtschn Consistorial
Rath Maria Ursula Radziwiłł
cum Curatore

1. Taniec Oświęcona Ma-
ria Ursula Radziwiłł
Curatorem

2. Herr General Major Joseph
Graf v. Czapski

2. Taniec Wielmożnym
Generalem Josefem Hra-
bią Czapskim

3. Herr Kriego Raths Marschall
Rund Ritter Herr Fürst v. Hatz-
feldt Herr Stanislaus
Graf Hatzfeldt Matachowski.

3. Taniec Wielmożny Sta-
nistaw Hrabia Hatzfeldt
Matachowski Marszałek
Seymowy i Kancelarsz Orde-
row Łolskich

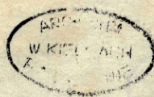
4. Herr Konsistorial Rath Sta-
nislau Antonina Grinliu v. Ka-
sinska yabok Grinliu v. Ka-
sinska. cum Curatore

4. Taniec Wielmożna Ma-
dame Antonina z Garskich
Krasinska Kasinska
wa z kurato

5. Herr Kriego Raths Major
Stanislaus Graf Hatzfeldt
Matachowski.

5. Taniec Wielmożnym Sta-
nistawem Hrabią Hatzfeldt
Matachowskim Rotmistrzem
Wojsk Łolskich

Actum

6

77

O. aho Lynn Vincent Gump
Krasinski.

Dieß Compartmentum find
ihm Gumpf von Person und
als disposition, lüßig bekund,
von solbigen mit mir =
in Rücksticht das Gumpf
Gumpf Alverglühstun der Lin.
sin maria Ursula Radziwiłł
und der Lynn Vincent Gump
der Krasinski unvabrenbun
und der 12ten Septem, a. i.
zu woltzinspund der Wrobin
uifab = augnflutigtur und
in gump Exemplaren gump
bun Contract morynlyt,
unlup sin der ism Wro.
trufft st und Pinyt von
Gumpf woltzinspund unllun
und sin bitlun der Wro.
nin recognitions Protocoll
unlup unspun und ism
solup

O Jasne Wielmożny Win
centy Hrabia Krasinski
Jasne Wielmożni Stawo
iacy, ser podpisaniem W
mądowi tak co do Jch W
iako tej i Moey dyspo
nowania dokładnie, na
ioni i który, = Kontrakt
cyli Intercyzy, i Okazy
Młubnego Twiazku Jasne
Oswięcony Rysnieszki Mary
Ursuli Radziwiłłowej i
Jasne Wielmożnym Win
centym Hrabia Krasinski
na dniu 12 Wrośnia tego
roku za wrze się maig
cy, ustanawiaćca ten
zwiazek, utozyli i we
swoch Exemplarach wy
gotowaną, podali, która
przez siove podpisy i
liczecie przed Urzędem
potwierdzić chce i pro
szę aby im wogldem
tego kottu Recognicy
przyety i w formie za
swiadya

ARCHIWUM
W KIELCACH
PAŃSTWOWE

solenn in forma probantej świadczącej wydany został
caładymu. Odane są tymi dwa iedna-

2 im uobozynbun znowy ybmit. kowobymiaće Exemplare
światnudo. Wobozynbun now qd. Intereszy, Ktoray Tarnie

Septem a: i: nowlyś im intere Wielmożni Stawiający na
senbu solbst ynpowtignit maw. dniu 9 Wnresnia sami a

im finzowit now im aoll. toryli, byty przez przysig
uakylpne offnakliś nowynlypne, nie przez ylane Tarnie

im Compawentbu ypnunfynignt Wielmożni Stawiający pro-
im ifunu Kłost fipn nowfpr twierdziłi te im, naia-

onkawentbu Jupelt. iud fipn ma iuz Onowę tychre,
fip in Gynumwyt fip Gynipn i takowe w przytomności

mipunfynitly iudnysipin bna podpisali i pierzeie przysig
iud iudnysipinelt. toryli

alimfo recognitione Protocol Ten Protokół Reco-
ip nowynlypne ypnunfynignt gnicyi iest przez ytan-

iud iudnysipinelt. potwierdzone i podpisywany
Stanisław Nater Mataschowski

Unszula Mariana Radziwiłłowa

Joseph Graf Szapocki

Katharina von Wnysina, Kłost

Stanisław Radziwiłł

Antonina z Grałuch Strabina Krasinski

Stanisław Nater Mataschowski

Vincenz Strabina Krasinski

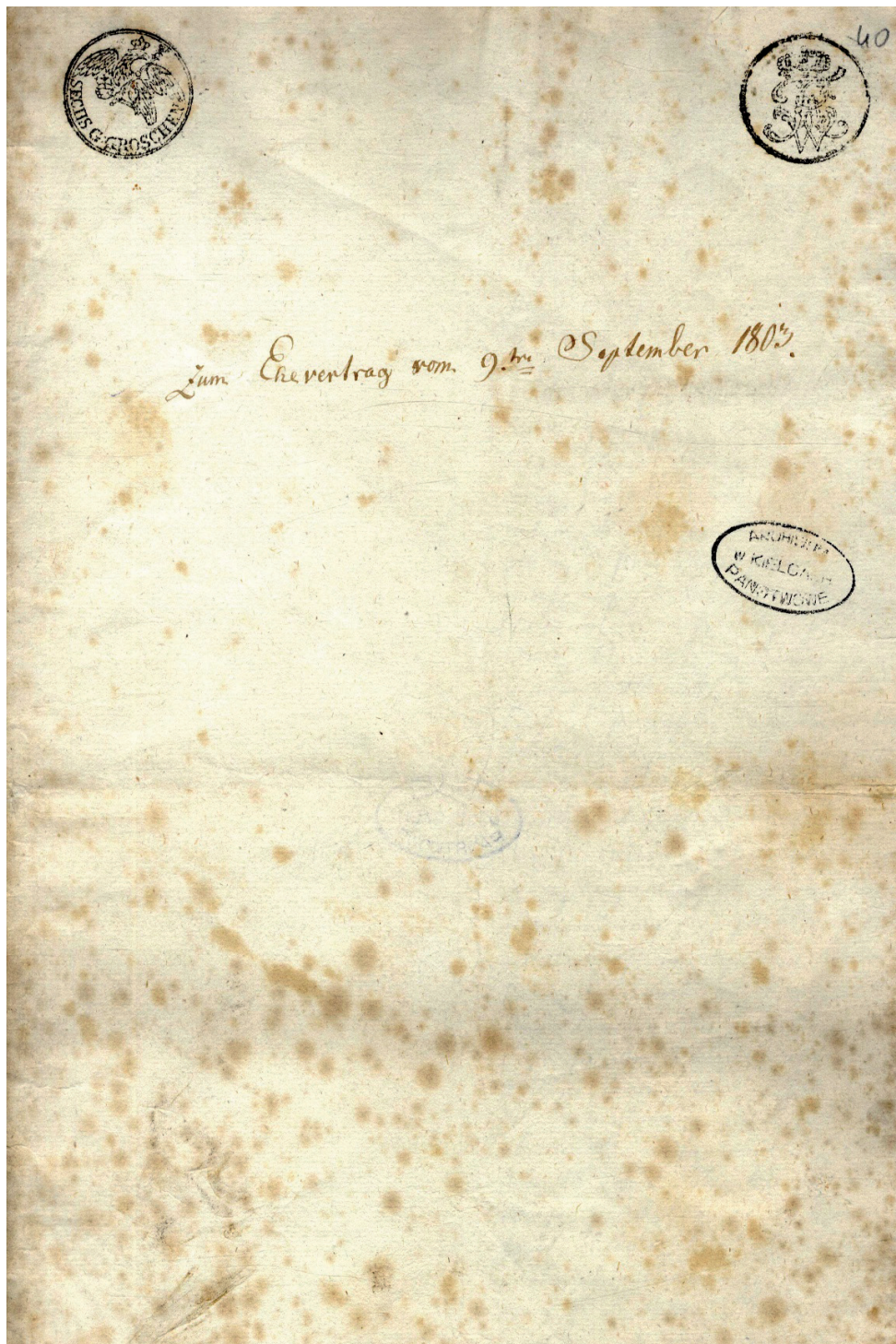

Rozym

[illegible]

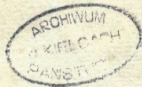

[illegible]

Ze zaś odmieniącego się Jan Józefowicz
 Radziwiłłowski, i J.W. Hrab. Krasińskiemu
 stołowny do utrzymania Joh wysokiego ko-
 2 najpiękniejszych Samitów idącego Roku, le-
 powianem oznaczony Fundusz, a Sobota ta-
 Józefowiczki Maryi Radziwiłłowskiej, Ma-
 wion Dorywocia J.W. Hrab. Matuszow-
 sławo z młoty Kopca Roku 1784, jako to-
 J.W. Wincentego Hrab. Krasińskiego O-
 bionu Dorywocia Matki Jęz J.W. Hrab.
 z Czechich Krasińskich podlegają; po-
 reweren J.W. Stanisław Hrab. Matuszow-
 ski i J.W. Hrabina z Czechich Krasińskich
 w domyleniu Zrodziła na przyrzeczenie Oby-
 J.W. Matronie utrzymywanie; z Prawo reba-
 taryzacji następujące: czynsz Włocławski, i
 Tytuł przyrządku J.W. Matronom do
 Zupitnego Karczeria jako wąż ułożeni-
 1. S. Odciąż. A najpięknie J.W. Stanisław Hrab.
 Matuszowski oprow. Jntat Krzyżynia do-
 iminy pod dwum 20 kwietnia Roku bieżą-
 cego, przez szlubi Józefowiczki Radziwiłł-
 owie wypuszczeni, które jak dotychczas
 Summa 30. Poltów 55.200 wponow; wry-
 puszera szere dochody z Dobi dreczi-
 cungh, Mitua z przepiękieriami Włocław.
 cungh Włocław. 200. Polt. 2000 czynsz,
 Włocław. to Procent 20000 z Dobi Mitua
 jedyni do Włocław. skungh Józefowiczki
 Maryi Radziwiłłowskiej oddać.
 2. S. Jęz J.W. Hrab. Matuszowski. Summa
 159000. w gotowiznie w Starobu
 bieżą, zamiast komputacji z Reginy Bie-
 toślości podniejone. Stawie się będzie w jak
 Włocław. Jęz. Pranie ułożone na Jęz J.W.
 Włocław. a Procent od tej Summy po Jęz to-
 Maryi Józefowiczki, czyli Jęz Włocław.
 będzie.
 3. S. Włocław. Jęz Summa 22129
 Jęz Jęz 47. 3. 13 z Włocław. 2.
 Lat 7. Włocław. od Włocław. w Włocław.
 tym = Włocław. podniej się młoda Włocław.
 Włocław.

43

Łokajki postpadai beczkie, dopolei na kupa
 Dobro obocznę nie zostawia. Lito rai obie
 Summy w karnyastach 2; 3 wpię wypr.
 Zene jui ciwinyj puz, Cepyż, sz wstafno-
 lica Joliziuirki Radziwillowiny, udnob
 tyle rary wczona Joliziuirka Radziwillo-
 wina łokajez tyghie Summ, wpię na kupa
 Dobro Obocznę Cuyh wczona juijgo
 Jw. Mrabi. Matlachowfkiego puz winyj
 kuz Tranzakuz oddacie.
 D. 4. Kowmi; Jw. Mrabina z szaduch Mr.
 Siwicka wpię udnob z szufstajki Jw.
 Wmiontama Mrabi Wrasfiliuicm Sypow-
 jowma, do Summy wgotawiznie oddatę
 Oka Szupicy 200. Polfka, drugę Summę,
 Sile Szupicy Szewet Czwonoyz, 20tych,
 oddacie, na litę to Summę 25000 puzi-
 woi Jw. Mrabia Wrasfiliuicm Szupicy Wrie
 Wobitofez pod Odafuz i biroz puzerawm
 Szporkem na opkawnie Jw. Mrabonlu Jw. Ma-
 tie Szrypta wydat, puzto to Szrypta Jw.
 Mrabina jui taw amikiduzge wozai One
 Jw. Szynowi deklaracie.
 D. 5. Szadto wczona Jw. Mrabina Wrasfiliu-
 wia Summę 20tych Szubnyez Szubnyez-
 Sica Szupicy wczona puzi rai beczkie
 w dwobch Ratach 1 Szynowa; 2 Szynowa
 na kuzdę po 10000 200. Szubnyez 2 Dobro
 zworik Szynow Jw. Szynowi wpię wczona puz-
 rika. A szynow tego wpię wczona tafa z Affektu
 Maie wpię wczona wmiare Szadto Szynowa,
 dafpemu zwladaczom zostawia.
 D. 6. Jui Jw. umawiajce ię Szynow
 zgocitly ię na to, aby Maie wczona Joliziu-
 cilu tak w Dobrach niwuchomyl jako i-
 Szynowatuz wczona puzi nie bę, ale ze
 Jw. Szynow Matlachowf wczona wczona
 wczona, ię rai dla Majesttu Szynow ię;
 puzto Obfida Szynow Obfida do jui wpię
 wczona Wrasfiliuicm regulowanie becz, anig
 wczona Szynow wczona wczona na jui ię
 Maję,

DOKUMENT
 W KIELCACH
 PAŃSTWOWY

[illegible]

S. 7. Mobilia wspaniałe i cenne sę w
tam Wawroslawie Jw. Hrabia Matychow
ski oddaje J. S. Szymura Radziwiłłowi
Młodszy J. S. Szymura pod Rękojcie Ojca
Szymura natychmiast w swoje Dyngus
yż odda, i ztęch wspaniałe Mobilia
Jw. Hrabie Matychowskiego wozynie
Muntie.

Wtorek to Taurakuzo powiększonym Sposobem
umocnioną w całym swej Opinie sędziem
Słowny dotychczas nawraciem przekształcając
w niedostępnym dla Państwa przysięgi
bom Jeroz. Słowno umocnioną przysięgą z
bie i swoim następcą nawracając, a dla
tego większy Mory i Statoski Rodzajem
Rzeki wolałszy i Jeroz. Słowno przysięgę
wypisując w Rodzaju tego Rzeki w dawnej
Sąmpławie stwierdząc. Dnia 9 Wersia 1808

Ursula Mariana Radziwiłłówna
Joseph Graf Caspary

Stanisław Natcz Malachowski

Antonina z Czackich Strabina
Krasinskoe

Stanisław Natzer Musachowski

Jan Nepomucen Mataschouk

Vincenty Adam Korwin, hrabiego

Arabia Transjordanica Charcoal Off.
Agg. lanceolatus Fr. & Chap.

Anty. Strabinski General Major

Rycina 3. Portret Stanisława Małachowskiego, kopia wg Jana Chrzciciele Lampiego, sygn.: MNK II-a-24.

Rycina 4. J. Berger, Anna Antonina z Czackich Krasińska, ok. 1808, sygn.: MP 2752 NW.

mi z dwanaścioro dzieci Tomasza¹⁰ (zm. 1784) i Marii Hutten Czapskich¹¹ (zm. 1774), które dożyły wieku dorosłego. Córki Tomasza żyły jednak krótko. Urszula 18 lutego 1773 r. wyszła za mąż za Stanisława Bartłomieja Ludwika hr. Małachowskiego¹² h. Nałęcz (zm. 1809), syna Jana Małachowskiego¹³ (zm. 1762)

¹⁰ Tomasz Hutten-Czapski (1711–1784) – h. Leliwa, starosta knyszyński, bratianiński i radzyński. Syn kasztelana kruszwickiego Piotra Jana Czapskiego (1685–1737) i jego drugiej żony Konstancji z Gnińskich h. Lubicz, córki Władysława Gnińskiego h. Trach, starosty skarszewskiego i Mariany Szydłowskiej. Po raz drugi poślubił Marię Hutten-Czapską, z którą miał dwanaścioro dzieci, ale jedynie dwie córki dożyły wieku dorosłego. Zob.: A. Mańkowski, *Czapski Tomasz h. Leliwa*, [w:] PSB, t. 4, Kraków 1938, s. 195.

¹¹ Maria Hutten-Czapska (1723–1774) – h. Leliwa, córka Jana Ansgarego Czapskiego (1699–1742), wojewody chełmińskiego, stryjecznego brata Tomasza Czapskiego, i Teresy z Zamoyskich, córki Michała Zamoyskiego.

¹² Stanisław Małachowski (1736–1809) – h. Nałęcz. W 1774 r. wybrany na urząd marszałka Trybunału Koronnego; w l. 1780–1792 referendarz wielki koronny; w 1782 r. odznaczony Orderem Orła Białego; w 1788 r. został marszałkiem Sejmu Czteroletniego. Od 1796 r. na emigracji w Austrii i Niemczech. Brał udział w ruchach spiskowych, aresztowany przez władze pruskie w Warszawie w 1798 r., wydany Austriakom i osadzony w więzieniu. W lutym 1799 r. zwolniony. Ponownie wrócił do czynnej polityki w 1807 r. Otrzymał od króla Fryderyka Augusta nominację na prezesa senatu oraz tytuł pierwszego wojewody Księstwa Warszawskiego.

¹³ Jan Małachowski (1698–1762) – h. Nałęcz, hrabia na Końskich i Białaczewie, kanclerz wielki koronny w l. 1746–1762, podkanclerzy koronny w l. 1735–1746. Syn Stanisława (1659–1699) i Anny Konstancji ks. Lubomirskiej z Wiśnicza h. Szreniawa (bez krzyża). Ożenił się z Izabelą Humiecką.

i Izabeli Humieückiej¹⁴ z Humięcina h. Junosza (zm. 1783). W małżeństwie Jana i Izabeli urodziło się dwadzieścioro troje dzieci, z których jedenaścioro dożyło wieku dorosłego. Stanisław Małachowski miał trzech braci: Jacka¹⁵ (zm. 1821), Antoniego¹⁶ (zm. 1796), Mikołaja¹⁷ (zm. 1784) oraz kilka siostr. Umierając w 1762 r., Jan pozostawił dzieciom fortunę przynoszącą ponad pół miliona złotych polskich¹⁸ dochodu.

Ślub Urszuli i Stanisława miał miejsce w Warszawie w kościele pw. Świętego Krzyża. Małachowski miał wówczas 35 lat. Urszula wniosła mu w posagu 100 000 złp w gotówce oraz klejnoty i srebra o wartości 55 955 złp 20 groszy¹⁹. O podjęciu decyzji o małżeństwie zapewne zadecydował okazały posag. Małżeństwo przetrwało jednak kilkanaście lat i prawdopodobnie pieniądze i dobra ziemskie nie były jedynym spoiwem tego związku. 26 stycznia 1774 r. urodziła się i zmarła ich jedyna córka Marianna Izabela Tekla.

Małachowski odebrał domowe wykształcenie, a jego guwernerem był Wawrzyniec Mitzler de Kolof²⁰. Wykształcenie zapewniało Małachowskiemu biegłą znajomość prawa oraz czterech języków: łaciny, francuskiego, niemieckiego i włoskiego. Po ojcu otrzymał funkcję rotmistrza chorągwi pancерnej. W 1755 r. w wieku 19 lat otrzymał starostwo sądeckie, w skład którego wchodziły miasta Nowy Sącz i Piwniczna oraz 16 wsi. W 1758 r. został po raz pierwszy posłem na sejm. Posłował później wielokrotnie aż do 1778 r. Po śmierci króla Augusta II Sasa poparł kandydaturę Stanisława Augusta Poniatowskiego na tron Polski.

¹⁴ Izabela z Humieückich (1700–1783) – h. Junosza; wniosła w posagu Małachowskiemu Czemierniki, które potem otrzymał Stanisław Małachowski. Część tych dóbr zapisał w testamencie Marii Urszuli Radziwiłł. Dopiero w 1850 r. udało się Wincentemu Krasieńskiemu odkupić drugą część.

¹⁵ Jacek Małachowski (1737–1821) – h. Nałęcz, kanclerz wielki koronny w l. 1786–1793, podstoli wielki koronny i referendarz wielki koronny od 1764 r., członek Komisji Edukacji Narodowej w l. 1776–1783, dziedzic na dobrach Rękoraj i Moszczenica. W 1765 r. poślubił Petronelę Antoniną Rzewuską, z którą miał syna Jana i córkę Franciszkę. Na chrzcie otrzymał imię Hiacynt.

¹⁶ Antoni Małachowski (1740–1796) – h. Nałęcz, pisarz wielki koronny 1771, sekretarz wielki koronny 1780, wojewoda mazowiecki 1784, marszałek Trybunału Głównego Koronnego 1766, marszałek sejmu 1780, szambelan Stanisława Augusta Poniatowskiego 1764, członek Komisji Edukacji Narodowej w l. 1783–1792, dziedzic na dobrach Borkowice i Niekań. W 1771 r. poślubił Katarzynę Działęńską, z którą miał czterech synów: Ludwika, Jakuba, Józefa i Onufrego i dwie córki: Mariannę i Konstancję.

¹⁷ Mikołaj Małachowski (1730–1784) – h. Nałęcz, wojewoda sieradzki od 1775, wojewoda łęczycki od 1773, starosta opoczyński w l. 1752–1783, rotmistrz chorągwi 2. Brygady Kawalerii Narodowej. Dziedzic dóbr Końskie. W 1759 r. poślubił Marianną Ewę Męcińską, z którą miał córkę Izabelę (żonę Franciszka Ksawerego Rostworowskiego) i dwóch synów: Jana Nepomucyna (1764–1822) i Stanisława Aleksandra (1770–1849).

¹⁸ Dalej: złp.

¹⁹ Dalej: gr.

²⁰ Wawrzyniec Krzysztof Mitzler de Kolof (1711–1778) – niemiecki teoretyk muzyki, filozof, lekarz, matematyk, historyk, tłumacz, nauczyciel, drukarz, wydawca, redaktor czasopism i księgarz. Współzałożyciel i jeden z inicjatorów Towarzystwa Literatów działającego w l. 1765–1770. Od 1743 r. (po przyjeździe do Polski) został nauczycielem synów kanclerza wielkiego koronnego Jana Małachowskiego i zamieszkał w Końskich. W 1747 r. w Erfurcie ukończył studia medyczne i powrócił do Końskich. W Warszawie zamieszkał w 1749 r., rozpoczął praktykę lekarską i wkrótce został nadwornym lekarzem Augusta III. Do jego protektorów należał Józef Aleksander Jabłonowski (1711–1777).

Podstawę jego majątku stanowiły dobra dziedziczne: Białaczów w powiecie opoczyńskim, Moszczenica w powiecie piotrkowskim oraz Dobra w powiecie li-manowskim. Użytkował starostwo sandeckie (sprzedane w 1785 r.) i knyszyńskie. Głównym ośrodkiem dóbr był Białaczów, któremu w lipcu 1787 r. przywrócił prawa miejskie, nadał przywileje, wspierał rozwój handlu i przemysłu. W Petrykozach leżących opodal Białaczowa ufundował kościół. W Białaczowie wybudował okazały pałac, choć z racji działalności publicznej większość czasu spędzał w Warszawie. Jego główną siedzibą był pałac Czapskich, który został w l. 1786–1890 znacznie rozbudowany. Konstancja z kolei wniosła Małachowskiemu starostwo knyszyńskie²¹. Od momentu zawarcia z nią małżeństwa w 1784 r. Małachowski został starostą knyszyńskim. Stanowiska starostów zostały zlikwidowane po trzecim rozbiórze w 1795 r. przez zaborców pruskich, a starostwo knyszyńskie zostało wówczas skonfiskowane. Odzyskał je dopiero Wincenty Krasiński w 1804 r.

Siostra Urszuli, Konstancja 30 września 1778 r. w Warszawie w kościele pw. Świętego Krzyża wyszła za mąż za starostę, księcia rzeczywistego, Dominika Radziwiłła pochodzącego z berdyczowskiej, mało znanej, zubożałej linii Radziwiłłów. Księżę był synem Albrychta Radziwiłła²² (zm. 1762) i Anny Kunegundy Chaleckiej (zm. 1765). 30 września 1779 r. we Lwowie urodziła się ich córka Maria Urszula. Małżeństwo Konstancji i Dominika było słabo dobrane i rozpadło się w 1782 r. W marcu 1784 r. Konstancja uzyskała rozwód z Dominikiem oraz dyspensę. Z kolei książę Dominik Radziwiłł po rozwodzie z Konstancją poślubił Karolinę Frąckiewiczównę Radzymińską, z którą miał córkę Julię i syna Aleksandra (zm. 1863). Córką Marią Urszulą nie interesował się.

Stanisław Małachowski był szwagrem Konstancji. Jego żona Urszula zmarła 5 grudnia 1782 r. Dwa lata później zmarł ojciec Urszuli i Konstancji – Tomasz Czapski (zm. 1784). Jediną dziedziczką fortuny Czapskiego została więc Konstancja. Majątek był jednak zadłużony, a Konstancja nie odnajdywała się w sprawach dotyczących zarządzania majątkiem. Być może dlatego po rozwodzie z Dominikiem przyjęła propozycję małżeństwa szwagra, którego poślubiła 1 września 1784 r. w kościele pw. Świętego Krzyża w Warszawie. Przyszłość pokazała, że jej wybór okazał się słuszny. Stanisław okazał się być dobrym mężem, a także ojczymem. W 1791 r. został jednak po raz drugi wdowcem. Mimo to nie zaniedbywał swoich obowiązków jako ojczym. Osieroconą, czternastoletnią Marię Urszulę traktował jak własną córkę, troszczył się o jej wychowanie i interesy.

Maria Urszula, mimo utraty biologicznych rodziców, dorastała więc w przyjaznej atmosferze. Obserwowała, że ojczym w wypełnianiu swoich urzędniczych obowiązków był sumienny i obiektywny oraz że cieszył się wśród społeczeństwa

²¹ B. Szyndler, Stanisław Nałęcz Małachowski (1736–1809), Warszawa 1979, s. 46–47.

²² Albrycht Radziwiłł (1717–1762) – marszałek Trybunału Litewskiego, konfederat barski, pan na Kroście i Hłusku, starosta rzeczywisty, poślubił Annę Konegundę Chalecką, która wniosła mu w posagu dobra Chalcz i Annopol. Urodziła mu kilka córek (Alojza, Maria, Barbara) i syna Dominika (Mikołaj zmarł w dzieciństwie).

szacunkiem i autorytetem. Dorastająca dziewczynka mieszkała z ojczymem w pałacu Czapskich przy Krakowskim Przedmieściu w Warszawie. Po śmierci Tomasa Czapskiego w 1784 r. pałac wraz z pamiątkami i księgozbiorem odziedziczyła Konstancja, matka Urszuli. Stanisław Małachowski jako jej drugi mąż stworzył w pałacu centrum życia politycznego i kulturalnego. W każdy piątek odbywały się w nim wystawne obiady, a na wtorkowych przyjęciach bywali m.in. Stanisław Kostka Potocki²³ (zm. 1821), Tadeusz Czacki²⁴ (zm. 1813), Marcin Badeni²⁵ (zm. 1824), Joachim Chreptowicz²⁶ (zm. 1812), Kazimierz Nestor Sapiecha²⁷ (zm. 1798), Michał Jerzy Mniszech²⁸ (zm. 1806). W pałacu Małachowski organizował również bale, w których udział brała jego pasierbica, Urszula z Radziwiłłów. Po śmierci Małachowskiego, według hipoteki pruskiej, pałac należał w połowie do księżniczki Marii Urszuli Radziwiłłowej, a w drugiej – do Jacka i Ludwika Małachowskich, Michała i Tadeusza Czackich, Rozalii z Czackich Tarnowskiej²⁹ i Antoniny Krasińskiej³⁰. Maria Urszula dopiero 23 czerwca 1810 r. nabyła prawo do drugiej połowy spadku i stała się jedyną właścicielką pałacu³¹. W jej posiadanie przeszła także po matce realność od strony ulicy Mazowieckiej (nr 1347 b), znana dawniej pod nazwą pustego placu.

Służba tytułowała Urszulę Jaśnie Wielmożną Księżniczką. Dziewczyna miała francuską guwernantkę, uczęszczała na naukę gry na harfie, lubiła tańczyć i miała korepetytora w osobie słynnego Françoisa Gabriela Le Doux³². Jako jedynaczka

²³ Stanisław Kostka Potocki (1755–1721) – polityk, generał major artylerii koronnej, poseł, działacz oświatowy, wolnomularz, krytyk literacki, publicysta, historyk kultury, pamiętnikarz, poeta, dramaturg i tłumacz.

²⁴ Tadeusz Czacki (1765–1813) – działacz oświatowy i gospodarczy, pedagog, historyk, ekonomista, bibliofil, numizmatyk, członek Komisji Edukacji Narodowej, współtwórca Konstytucji 3 maja, główny organizator Liceum Krzemienieckiego. Był bratem Antoniny Czackiej, matki Wincentego Krasińskiego.

²⁵ Marcin Badeni (1751–1824) – h. Bończa, szambelan Stanisława Augusta Poniatowskiego, działacz gospodarczy.

²⁶ Joachim Litawor Chreptowicz (1729–1812) – h. Odrowąż, tłumacz, poeta, publicysta, kanclerz wielki litewski w 1793 r., podkanclerzy litewski w 1773, minister spraw zagranicznych Straży Praw, członek Komisji Edukacji Narodowej w l. 1773–1781.

²⁷ Kazimierz Nestor Sapieha (1757–1798) – książę, generał artylerii litewskiej w l. 1773–1793, jeden z twórców Konstytucji 3 maja.

²⁸ Michał Jerzy Wandalin Mniszech (1748–1806) – h. Mniszech, filozof, pedagog, prawnik i historyk; marszałek nadworny litewski w l. 1781–1783, marszałek wielki koronny w l. 1783–1793, członek Komisji Edukacji Narodowej w l. 1777–1783.

²⁹ Rozalia Czacka (1753–1821) – h. Świnka, siostra Antoniny z Czackich Krasińskiej, najstarsza z czwórki rodzeństwa, poślubiła Jana Jacka Tarnowskiego (zm. 1808), właściciela Dzikowa. Urodził Jana Feliksa i Michała.

³⁰ A. Kraushar, *Dawne pałace Warszawskie. Pałac Czapskich (Ordynacyi hr. Krasińskich)*, „Tygodnik Ilustrowany” 1899, nr 46, s. 901.

³¹ Tamże.

³² François Gabriel Le Doux (1754–1823) – francuski tancerz, nauczyciel tańca, baletmistrz i choreograf od 1782 r. związany z Polską, uznawany za jednego z ojców polskiego baletu. W 1782 r. przybył do Polski na zaproszenie hrabiego Antoniego Tyzenhauza. Zob.: Internetowy Polski Słownik Biograficzny (IPSB), <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/doux-francois-gabriel-le-doux> [dostęp: 7.11.2022].

miała duży posag, więc Małachowski starał się, aby majątek pozostał w rodzinie. Był pomysłodawcą wydania jej za mąż za Stanisława Aleksandra Małachowskiego³³. W swoich pamiętnikach Stanisław Aleksander pisał o tym tak: „Stryj mój po śmierci pierwszej żony, z domu Czapskiej, ożenił się z jej siostrą. Była ona wdową po księciu Radziwille i miała z nim córkę, Mariannę, która później poszła za jenerała Wincentego Krasińskiego. Obojga stryjostwa życzeniem było, abyśmy się pobrali, to też ułatwili mi sposobność zapoznania się z nią bliżej. Brała lekcje tańców, i stryj kazał mi się z nią uczyć. Trzy razy na tydzień przychodził nauczyciel tańców Ledoux, dawał lekcje allmanda i menueta. Księżniczka miała rok dziesiąty, a ja ósmnasty; ona mała a ja cienki i wysoki; przytem strój polski nie był stosowany do początkowej nauki tańców, a w dodatku będąc nieśmiały i niezgrabny, skakałem jak żuraw. Guwernantka Ballet często mnie zapraszała to na owoce, to na lody, ale ja przyszedłszy nie wiedząc co mówić milczałem. Staranie się o dziecko nie szło więc pomyślnie, chodząc stryj mój często mi powtarzał: «– Księżniczka przyniesie ci miliony w posagu!»”³⁴. Starania w końcu zawieszono, bowiem oboje nie przypadli sobie do gustu, a Stanisław wyjechał w końcu do Turcji. Był bowiem członkiem świty poselstwa Franciszka Piotra Potockiego³⁵ (zm. 1829) w Konstantynopolu w l. 1790–1791.

Stanisław Małachowski wybrał więc kolejnego kandydata na małżonka dla swojej pasierbicy w osobie syna swej siostrzenicy Antoniny Anny Czackiej³⁶ (zm. 1834), córki jednej z jego siostr, Katarzyny³⁷ (zm. 1768), która poślubiła Feliksa Szczęsnego Czackiego³⁸ (zm. 1790). Antonina Anna poślubiła Jana Krasińskiego³⁹ (zm. 1790) i urodziła mu dwóch synów, z których tylko jeden – Wincenty – dożył dorosłego wieku. Stanisław Małachowski był więc dla Antoniny z Czackich Kra-

³³ Stanisław Aleksander Małachowski (1770–1849) – hrabia, generał brygady armii Księstwa Warszawskiego, senator-kasztelan, regimentarz województw na lewym brzegu Wisły w powstaniu listopadowym. Syn Mikołaja i Marianny Ewy Męcińskiej, młodszy brat Jana Nepomucena. Ożenił się z Anną Stadnicką i miał z nią trzech synów: Gustawa, Juliusza i Henryka oraz dwie córki: Gabrielę i Karolinę.

³⁴ *Pamiętniki hr. Nałęcz Małachowskiego*, objaśnił, z manuskryptu francuskiego przełożył i wydał Wincenty hr. Łoś, Lwów 1876, s. 23.

³⁵ Franciszek Piotr Potocki (1745–1829) – h. Pilawa, hrabia austriacki 1777, generał-major wojsk koronnych, członek Generalności konfederacji barskiej w 1771 r., ambasador Rzeczypospolitej w Imperium Osmańskim w l. 1791–1792, poseł i minister pełnomocny Rzeczypospolitej w Imperium Osmańskim w l. 1789–1791.

³⁶ Antonina Anna z Czackich Krasińska (1756–1834) – matka Wincentego, a babka Zygmunta Krasińskiego. Zob.: B. Woźniak, *Życie, osobowość i relacje z bliskimi Antoniny z Czackich Krasińskiej*, „Studia mazowieckie” 2021, z. 1, s. 55–66.

³⁷ Katarzyna Małachowska (1729–1768) – h. Nałęcz, w 1746 r. poślubiła Feliksa Szczęsnego Czackiego h. Świnka (1723–1790), z którym miała dzieci: córki – Rozalię (1753–1821), Antoninę Annę (1756–1834) i synów – Michała (1755–1828) i Tadeusza (1765–1813).

³⁸ Feliks Szczęsny Czacki (1723–1790) – h. Świnka, podczaszy wielki koronny w l. 1756–1785, starosta nowogródzki, członek konfederacji radomskiej. Syn Michała Czackiego, kasztelana wołyńskiego i Konstancji z Wielhorskich.

³⁹ Jan Aleksander Krasiński (1756–1790) – h. Ślepowron, starosta opinogórski, rotmistrz Kawalerii Narodowej, poseł na sejm 1788 r. z województwa podolskiego. W 1782 r. poślubił Antoninę Annę z Czackich z Porycka.

sińskiej wujem. Po śmierci Jana Krasińskiego opiekę nad jego synem Wincentym objął biskup Adam Krasiński⁴⁰ (zm. 1800). Tadeusz Czacki, brat Antoniny, wziął na siebie kierunek wychowania i nauk. To biskup Adam Krasiński miał udać się do Stanisława Małachowskiego, aby zaproponować mu ułożenie małżeństwa między zaledwie wówczas osiemnastoletnim Wincentym a dorosłą już i starszą o cztery lata Marią Urszulą. Marszałek miał przyjąć propozycję, a wkrótce po śmierci biskupa zaprosił Wincentego do Warszawy.

W 1796 r. Małachowski udał się na emigrację. Mieszkał w Wiedniu, jednak nie przystąpił do insurekcji kościuszkowskiej, ale udzielał się w ruchach konspiracyjnych działających na rzecz odzyskania niepodległości. Urszula z kolei wyjechała z Warszawy do Białaczowa, a dopiero potem do Wiednia, gdzie przebywała około roku. W 1798 r. z ojczyzną pojawiła się w Białaczowie, gdzie wiodła prowincjonalne życie, urozmaicane gościami.

Na jesieni 1798 r. Stanisław Małachowski został aresztowany przez Austriaków, ale to nie przerwało starań Wincentego o rękę Marii Urszuli. Młoda kobieta dysponowała po swojej matce ogromnym posagiem, toteż szukano kandydata, który byłby równy jej urodzeniem. Wincenty Krasiński był młodszy od Marii Urszuli. Maria Urszula miała 24 lata w chwili ślubu, a Wincenty był zaledwie dwudziestoletnim młodzieńcem.

W grudniu 1801 r. Małachowski, chcąc uzyskać zgodę matki Wincentego na planowane małżeństwo jej syna, wyprawił go do Dunajowiec na Podole z listem. Marszałek miał w nim donosić hrabinie, że Wincenty oświadczył się księżniczce, a on jako opiekun nie ma nic przeciwko temu⁴¹. Krasiński wyjechał do matki i przebywał tam około roku. Antonina Czacka nie była zadowolona z planów zawarcia tego małżeństwa. Maria Urszula, mimo że bogata i wywodząca się z utytułowanego rodu, była starsza od małżonka o cztery lata i nie była uznawana w towarzystwie za ładną. W dodatku była humoru hipochondrycznego i chorowita. Antonina zatrzymywała więc jedynaka na Ukrainie i uległa dopiero prawie półtora roku później.

W liście datowanym na 2 sierpnia 1802 r. Maria Urszula donosiła swej przyjaciółce Annie Sapieżynie⁴², córce kanclerza Andrzeja Zamoyskiego, o planach zawarcia związku. Małżeństwo Maria Urszula traktuje jednak jako swój obowiązek. „Sądzę, że wkrótce będę mogła coś stanowczego ci donieść, co się tyczy chłopczyka, jak go zawsze jeszcze nazywam. Rzeczy zaczynają się składać – czy na szczęście moje? tego nie powiem, bo niestety! nie wiem – trzeba długich lat, żeby móc powiedzieć w podobnym względzie, że dobrze się stało. O tym tylko zapewnić cię mogę, że puszczam się na to może z chwiejącym się sercem, żąd-

⁴⁰ Adam Stanisław Krasiński (1714–1800) – h. Ślepowron, pisarz polityczny, biskup kamieniecki od 1759, sekretarz wielki koronny, przywódca konfederacji barskiej. Brat Michała Hieronima Krasińskiego.

⁴¹ A.J. Rolle, *Babka poety*, [w:] *Opowiadania historyczne*, seria VII, Lwów 1851, s. 261.

⁴² Anna Jadwiga z Zamoyskich (1772–1859) – księżna, żona Aleksandra Antoniego Sapiehy, matka Leona Ludwika i Anny Zofii Czartoryskiej, malarka amatorka, miniaturzystka. Ostatnia prywatna właścicielka zamku i miasta Szydłowca.

ne złudzenie mnie nie omamia, mam oczy otwarte i przewiduję dobrze, że nie wszystko będzie różowem w tej sprawie, ależ trzeba na koniec powiedzieć: Vogue la galère, i raz skończyć”⁴³.

Wincenty powrócił do Warszawy dopiero w lutym 1803 r. Mimo listownych przestróg matki, która pisała 17 marca 1803 r.: „Pamiętaj, że ani pić, ani grać, to słowa wyryte, bo zaprzysiężone pod najświętszym zaklęciem”⁴⁴, Wincenty bawił się w stolicy wyśmienicie. Często bywał na balach i przyjęciach towarzyskich, skupował broń i pancerze, miał konie, doskonałe zaprzęgi, służbę odzianą w bogatą liberię i ubiegał się o kawalerię maltańską. Jednocześnie Wincenty czynił w dalszym ciągu starania o rękę księżniczki⁴⁵.

Aby odpowiednio wyposażać syna, Antonina pozbyła się kilku majątków na Ukrainie. Zaczęto też myśleć o intercyzie, umowie, którą można było spisać po zaręczynach, ale jeszcze przed zawarciem małżeństwa. 9 września 1803 r. została w końcu spisana intercyza przedmałżeńska Wincentego i Marii Urszuli, a 10 września podpisana przed Szlacheckim Rakowieckim Patrymonialnym Sądem Szpitali Świętego Rocha w Warszawie⁴⁶. Obecni byli wówczas: Maria Urszula Radziwiłł z kuratorem generałem Józefem hr. Czapskim, Stanisław hr. Nałęcz Małachowski, Antonina z Czackich Krasińska starościna i kurator Stanisław hr. Nałęcz Małachowski rotmistrz wojsk polskich oraz Wincenty hr. Krasiński. Świadcowie byli potrzebni w razie konieczności potwierdzenia treści umowy⁴⁷.

Zgodnie z tradycją na początku intercyzy nastąpiło przedstawienie stron. Czytamy w niej, że została zawarta: „Między JW. Stanisławem Nałęcz Hrabią Małachowskim przedtem Referendarzem WK: i Marszałkiem Seymowym niegdy JW. Konstancji z Hrabiów Czapskich nayprzód Jox Dominika Radziwiłła starościca Rzeczyckiego rozwiedzionej Małżonki, powtórny Mężem i Dóbr Tejże Panem dożywotnim, tudzież JW. Księżniczką Urszulą Maryą Radziwiłłówną rzeczoney niegdy JW. Konstancji z Hrabiów Czackich JWcia Dominika Radziwiłła Córka w pierwszym małżeństwie spółdzoną z jednej, a JW. Antoniną z Hrabiów Czackich Hrabinią Krasińską, Starościna Opinogórską niegdy JW. Jana Hrabi Krasińskiego Starosty Opinogórskiego Małżonką pozostałą wdową Matką, i JW. Wincentym Hrabią Krasińskim Synem z drugiej Strony została ułożona przedślubna transakcja o następujących Obowiązках, które niewzruszenie trwać mają, w tym jako się niżej wyrażają Opinie”⁴⁸.

Następnie podkreślono zalety każdego z przyszłych małżonków i wyznaczono dzień ślubu. „Gdy bowiem pilne Zabiegi a mocne Starania JW. Wincentego

⁴³ Cyt. za: J. Falkowski, *Obrazy z życia kilku ostatnich pokoleń w Polsce*, t. 1, Poznań 1877, s. 202–203.

⁴⁴ R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 9, *Województwo podolskie*, wyd. 2 przejrane i uzupełnione, Wrocław–Warszawa 1995, s. 212.

⁴⁵ B. Woźniak, dz. cyt., s. 60.

⁴⁶ Akta rodzinne Marii z Radziwiłłów i Wincentego Krasińskich, Archiwum Narodowe w Kielcach, sygn.: 21/289/0/4/504.

⁴⁷ P. Dąbkowski, dz. cyt., s. 347.

⁴⁸ Tamże, k. 41 [pisownia zachowana].

Hrabi Krasińskiego wysoką Rodowitością swoją, i Osobistemi Przymioty Zapożyczonego Męża, zdołały nakłonić Umysł i Serce /: czego jest Skutkiem Najwyższa [nieczytelne] /: zacnością Urodzenia, a Wyborem Cnót, i doskonałości i dystingującej się JO. Księżniczki Maryi Radziwiłłówny przy JW. Stanisławie Hrabi Małachowskim Ojczymie, i dawniej /: dopóki Lat nie miała przyznanych /: Opiekunie swoim bawiącej, tak w dopełnieniu Zamierzonej Częci JW. Hrabia Małachowski i z powodu przedtym mianey Opieki, jako też w zastąpieniu nieprzytomnego Oyca JO Xcia Dominika Radziwiłła, na fundamencie Listu z Annopolu 12 Lipca Roku bieżącego do Siebie pisanego, przychyłając się do Życzeń JWW. Przyjaciół, bliskością krwi połączonych Kuratorów i Świadków niniejszego Dzieła wzmiankowaną JO Księżniczkę Maryą Radziwiłłównę w związek Małżeński JW. Wincentemu Hrabi Krasińskiemu ofiarne, i ku odbyciu uroczystych Obrządków Dzień 12 Miesiąca i Roku bieżącego naznacza⁴⁹.

Małachowski zapisał pasierbicy starostwo knyszyńskie przynoszące rocznie 55 200 złp dochodu oraz dobra Mełno z przyległościami dające 20 000 złp dochodu. Oddał również procent uzyskiwany z tych 20 000 złp do dyspozycji samej księżniczki. Przepisał na jej nazwisko 159 000 złp w gotówce znajdujące się w skarbcu z kompetencji regencji białostockiej, z którego procent miał pobierać Wincenty Krasiński, i oddzielnie sumę 22 429 talarów i 47 gr, które zostały wyliczone z kalkulacji za siedem lat⁵⁰.

Z kolei matka Wincentego Antonina z Czackich zapisała swojemu synowi sumę 100 000 złp w gotówce i 5600 czerwonych złotych. Druga suma została jednak zaliczona przez nią na poczet długu, który Wincenty zaciągnął rzekomo u matki na kupno wsi Koblewka pod Odessą. Miał na tę sumę wydać skrypta matce, a obecnie zostały one anihilowane przez hrabinę, która zadeklarowała ich zwrot. Hrabina przyrzekła również, że dopóki żyje, będzie dawać synowi corocznie 20 000 złotych srebrnych w dwóch ratach półrocznych po 10 000 złp srebrnych z dóbr swoich wypłacanych 1 stycznia i 24 czerwca⁵¹.

W intercyzie uczyniono również zapis, że każdy z małżonków będzie płacił długi za siebie i nigdy nie będą ponosić wspólnego ciężaru spłaty. Przyszły małżonek zobowiązał się do rozporządzenia oraz zabezpieczenia nieruchomego majątku i kapitałów księżniczki. Wspólnemu użyciu pozostawił intraty oraz dochód 20 000 złp z Mełna przeznaczony do dyspozycji dla samej Marii Urszuli.

Ponadto księżniczka otrzymała znajdujące się w pałacu warszawskim wszystkie mobilia, które zostały spisane osobnym rejestrem i dodatkowo pokwitowane przez Małachowskiego⁵². Niedługo po ślubie pieczę nad pałacową biblioteką i kolekcjami roztoczyć miał mąż Marii Urszuli⁵³.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Tamże, k. 42.

⁵¹ Tamże, k. 43.

⁵² Tamże, k. 44.

⁵³ A. Kraushar, dz. cyt., s. 901.

Strony złożyły przyrzeczenia i zobowiązały się dotrzymać wypełnienie przyjętych w intercyzie regulacji. Pasierbica Małachowskiego podpisała się pod dokumentem jako „Urszula Marianna” Radziwiłłowa⁵⁴. Pod dokumentem podpisali się także Jan Nepomucen Małachowski⁵⁵ (zm. 1822), Józef hrabia Czapski, Chryzanty hrabia Krasiński⁵⁶ (zm. 1819)⁵⁷. Na dokumencie widnieje też pieczęć i podpis księcia Józefa Poniatowskiego (zm. 1813).

Nie było jednak w dokumencie podpisanym 10 czerwca 1803 r. mowy o majątku Kleszczewko koło Pruszcza Gdańskiego, który należał do Marii Urszuli, a następnie stał się własnością jej syna Zygmunta. Nie wymieniono również majątku podolskiego koło Kamieńca, Dunajowiec, będącego wówczas własnością Antoniny z Czackich Krasińskiej. Dopiero po śmierci matki w 1834 r. odziedziczył go Wincenty Krasiński. Nie było też mowy o dobrach opinogórskich, którymi Krasińscy władali jako starostowie królewscy na prawach wieczystej dzierżawy. Intercyza nie mówiła również nic o pałacu Czapskich w Warszawie, która stał się rezydencją rodową Krasińskich i gdzie młodzi zamieszkali po ślubie⁵⁸. Mowa była jedynie o wspomnianych mobiliach znajdujących się w pałacu.

Okazały ślub Wincentego i Marii odbył się 12 września 1803 r.⁵⁹ w Warszawie w kościele Świętego Krzyża w Warszawie⁶⁰. W dodatku do „Gazety Korrespondenta Warszawskiego i Zagranicznego” przeczytać można było relację z tego wydarzenia: „Dnia 13⁶¹ t.m. wziął ślub w kościele XX. Misjonarzów⁶² Wincenty Krasiński powszechnie lubiony młodzieniec, a syn sławnego z mocnej wymowy seymowej i gorliwości o dobro oyczyzny, której nie przeżył Krasińskiego, Starosty Opinogórskiego, z Xiężniczką Maryą Radziwiłłówną, pasierbicą JW. Małachowskiego, niespracowanego Marszałka pamiętnego na zawsze seymu czteroletniego. Zabierając się ta piękna para do stanu małżeńskiego dopełniła ściśle starodawnym zwyczajem wszystkich przed i po ślubnych obrządków kościoła Rzymskiego, a między innymi kazała ogłosić potrojne zapowiedzi, jedno w kościele na wsi w dobrach dziedzicznych, a drugie w kościele katedralnym i S. Krzyża w stolicy tutejszej.

⁵⁴ Akta rodzinne Marii z Radziwiłłów i Wincentego Krasińskich, Archiwum Narodowe w Kielcach, sygn.: 21/289/0/4/504, k. 44.

⁵⁵ Jan Nepomucen Małachowski (1765–1822) – herbu Nałęcz, działacz polityczny, Marszałek Nadworny Dworu Króla Jegomości w Warszawie w 1811, starosta opoczyński, wolnomularz. Syn Mikołaja i Marianny Ewy Męcińskiej, starszy brat Stanisława Aleksandra. Poślubił Rozalię Świdzińską, z którą miał pięcioro dzieci.

⁵⁶ Chryzanty Krasiński (1777–1819) – brat Izidora Zenona Tomasza Krasińskiego herbu Ślepowron (1774–1840); oficer Legionów we Włoszech. Miał trzech synów: Henryka (oficer, odznaczony VM za udział w powstaniu), Bolesława (oficer inżynier) i Wincentego oraz córkę Adele, która została drugą żoną generała Jana Chrzyciela Malletskiego.

⁵⁷ Akta rodzinne, ..., dz. cyt.

⁵⁸ Z. Sudolski, *Zygmunt Krasiński. Opowieść biograficzna*, Warszawa 1997, s. 18–19.

⁵⁹ Zob.: B. Woźniak, *Śluby i posagi w rodzie Krasińskich w świetle czasopism*, „Studia Mazowieckie” 2020 nr 1–2, s. 164–167. Podają tu jednak błędną datę 13 września.

⁶⁰ A. Boniecki, *Herbarz polski*, Część I. *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. XII, 1908, s. 208.

⁶¹ Data jest błędna. Powinno być 12.

⁶² Kościół pw. Św. Krzyża w Warszawie.

Prowadzili do ołtarza oblubienicę Xsieżę Ludwik Radziwiłł⁶³ i JP. Karol Czapski⁶⁴, Generał; oblubieniec zaś zbliżył się do niego licznym orszakiem przychylny sobie młodzieży otoczony. Odebrała ta para ślubne pierścionki i błogosławieństwo z rąk JW. Cieciszowskiego⁶⁵, Biskupa Łuckiego w obecności JW. Małachowskiego ojczyma Xieźniczki, JW. Krasińskiej matki oblubieńca i licznego grona przyjaciół. Odprowadzili zaś od ołtarza nową mężatkę Stanisław Małachowski, Rotmistrz, z Bronikowskim⁶⁶ Generałem. Po dopełnieniu tego aktu nastąpiła wieczerza na 40 osób w domu JW. Małachowskiego Marszałka⁶⁷.

Skojarzone małżeństwo okazało się jednak wyjątkowo dobrane. Wrażliwa, chorowita, egzaltowana i skłonna do melancholii Krasińska stanowiła podporę dla męża, którego rozpierała energia, próżność, a nawet snobizm. W dodatku cechował ją głęboki patriotyzm i przywiązanie do religii katolickiej. Przyjaciele doceniali erudycję, inteligencję i staranne wychowanie młodej hrabiny, która była osobą czytającą i lubiła rysować. Przypisywane jest jej autorstwo grafiki „Jan z Tęczyna” do powieści Juliana Ursyna Niemcewicza. Rysunek powstał prawdopodobnie tuż przed jej śmiercią i datowany jest na l. 1821–1822⁶⁸. Wśród cech, jakimi się odznaczała, wymieniano bystrość, dowcip, trafny osąd, obeznanie w świecie politycznym⁶⁹.

Młode małżeństwo dwukrotnie przeżywało tragedię związaną ze śmiercią dzieci. Po narodzinach 3 kwietnia 1804 r. zmarła Laura Antonina⁷⁰, a potem Helena, urodzona 2 października 1806 r. Zygmunt urodził się 19 lutego 1812 r. w Paryżu.

W maju 1804 r. młoda para udała się do Spa w Belgii, a wkrótce pojechała do Paryża, do Aleksandra⁷¹ (zm. 1812) i Anny Jadwigi (zm. 1859) Sapiehów. Za ich sprawą weszli w krąg Napoleona I i jego żony Józefiny. Młodzi małżonkowie mieli

⁶³ Ludwik Mikołaj Radziwiłł, książę (1773–1830) – herbu Trąby, poślubił Mariannę Wodzińską (1778–1823).

⁶⁴ Karol Józef Czapski (1777–1836) – herbu Leliwa, szambelan królewski na dworze Stanisława Augusta Poniatowskiego. Pełnił urząd marszałka powiatu mińskiego. Pułkownik wojsk polskich. Ożenił się z Fabianą Obuchowicz, córką kasztelana mińskiego.

⁶⁵ Kacper Cieciszewski.

⁶⁶ Mikołaj Deodatus Kajetan Oppeln-Bronikowski herbu własnego (1767–1817) – generał wojsk polskich i francuskich, stolnik Księstwa Warszawskiego. W 1795 r. ożenił się z Anną z hr. Krasińskich (zm. 13 czerwca 1813), primo voto Walicką, siostrą Wincentego. Jedyne córka Amelia, wcześniej osierocona przez rodziców, była wychowywana w Opinogórze przez wuję, gen. Wincentego Krasińskiego, i była według niektórych biografów pierwszą miłością Zygmunta Krasińskiego. Wyszła później za mąż za hr. Romana Żałuskiego de Rivière d'Aerschot, zmarłego w roku 1865. Potomstwa nie mieli.

⁶⁷ „Dodatek do Gazety Korrespondenta Warszawskiego i Zagranicznego”, 16 września 1803, nr 74.

⁶⁸ U. Makowska, *Pożegnanie Hektora z Andromachą w tekstach i obrazach*, „Rocznik komparatystyczny” 2014, nr 4, s. 234.

⁶⁹ „Kuryer Litewski”, 10 kwietnia 1822 r., nr 43.

⁷⁰ W.H. Gawarecki, *Wiadomość o kościele w Krasnym*, [w:] *Pamiętnik historyczny Płocki*, t. 2, Warszawa 1830, s. 137–138; odpis napisu na nagrobku w kościele w Krasnem zmarłej w Warszawie 3 kwietnia 1804 r. Laury Antoniny.

⁷¹ Aleksander Antoni Sapieha (1773–1812) – h. Lis, książę, Wielki Miecznik Dworu Króla Jegomości w Warszawie w 1811 r., szambelan i adiutant cesarza Napoleona I, przyrodnik, sławista, etnograf, mecenas, podróżnik i polityk.

bawić się u księcia warszawskiego w Dreźnie, byli podejmowani przez rodzinę królewską w Berlinie⁷². Wiosną 1805 r. para wróciła do Warszawy, potem udała się w maju do Dunajowiec. Maria Urszula miała zachwycić się Podolem i gościnnością starościny. Jesienią Krasińscy wrócili do Warszawy.

W miesiącach letnich Maria Urszula Krasińska wyjeżdżała wraz z mężem i synem do Opinogóry. Wincenty oddawał się tam polowaniom z przyjaciółmi i zarządzał posiadłością. W spisany w 1821 r. testamencie wyraziła życzenie, by pochować ją nie w Krasnem obok zmarłych córeczek, lecz właśnie w tej posiadłości⁷³.

Od chwili zamieszkania małżeństwa Krasińskich w pałacu przy Krakowskim Przedmieściu stał się on miejscem spotkań członków powstałego w 1803 r. Towarzystwa. Co sobotę organizowano spotkania literackie, które odbywały się na pięttrze⁷⁴. Gościli tu m.in.: Franciszek Ksawery Dmochowski⁷⁵ (zm. 1808), Joachim Lelewel⁷⁶ (zm. 1861), Julian Ursyn Niemcewicz⁷⁷ (zm. 1841), Kajetan Koźmian⁷⁸ (zm. 1856), Ludwik Osiński⁷⁹ (zm. 1838), Samuel Bogumił Linde⁸⁰ (zm. 1847), Marcello Bacciarelli⁸¹ (zm. 1818), Zygmunt Vogel⁸² (zm. 1826) i Antoni Blank⁸³ (zm. 1844) oraz Alojzy Żółkowski⁸⁴ (zm. 1822), Bonawentura Kudlicz⁸⁵ (zm. 1848) i Ludwik Adam Dmuszewski⁸⁶ (zm. 1847). Obiad rozpoczynał się o czwartej, po

⁷² A.J. Rolle, dz. cyt., s. 264.

⁷³ H. Tchórzewska-Kabata, *Od „salonu warszawskiego” do „sklepu Wokulskiego”. Społeczny wymiar krajowej aktywności Wincentego i Ludwika Krasińskich*, [w:] R.F. Kochanowicz, T. Skoczek (red.), *Wincenty Krasiński. Życie społeczno-kulturalne Warszawy i Królestwa Polskiego*, Warszawa–Opinogóra 2016, s. 211.

⁷⁴ Wizerunki osób społeczeństwa warszawskiego z czasów Kongresowego Królestwa (ustęp ze wspomnień jednego z żyjących autorów). Ludwik Osiński, „Przegląd Poznański” 1857, t. XXIV, s. 20.

⁷⁵ Franciszek Ksawery Dmochowski (1762–1808) – h. Pobóg, pijar, działacz polityczny, publicysta, teoretyk literatury klasycystycznej w Polsce, poeta i tłumacz.

⁷⁶ Joachim Lelewel (1786–1861) – historyk, bibliograf, sławista, heraldyk, działacz polityczny, wolnomularz.

⁷⁷ Julian Ursyn Niemcewicz (1758–1841) – h. Rawicz, dramaturg, powieściopisarz, poeta, historyk, pamiętnikarz, publicysta, tłumacz, wolnomularz, członek Komisji Edukacji Narodowej w l. 1791–1792.

⁷⁸ Kajetan Koźmian (1771–1856) – h. Nałęcz, prawnik, poeta, krytyk literacki i teatralny, publicysta, pamiętnikarz, tłumacz.

⁷⁹ Ludwik Osiński (1775–1838) – krytyk literacki, historyk i teoretyk literatury, tłumacz, poeta, dramatopisarz i mówca.

⁸⁰ Samuel Bogumił Linde (1771–1847) – sławista, leksykograf, językoznawca, tłumacz, bibliograf, pedagog i bibliotekarz, autor Słownika języka polskiego (1807–1814).

⁸¹ Marcello Filippo Antonio Pietro Francesco Bacciarelli (1731–1818) – włoski malarz, przedstawiciel baroku i klasycyzmu, od 1756 r. czynny w Polsce, od 1766 nadworny malarz Stanisława Augusta Poniatowskiego.

⁸² Zygmunt Vogel (1764–1826) – malarz i rysownik, przedstawiciel klasycyzmu, pedagog.

⁸³ Jan Antoni Blank (1785–1844) – malarz historyczny, przedstawiciel klasycyzmu, portrecista.

⁸⁴ Alojzy Gonzaga Fortunat Żółkowski (1777–1822) – aktor, dramatopisarz, tłumacz, poeta i publicysta.

⁸⁵ Bonawentura Kudlicz (1780–1848) – aktor, reżyser teatralny, śpiewak basowy, dramatopisarz.

⁸⁶ Ludwik Adam Dmuszewski (1777–1847) – aktor, reżyser teatralny, dyrektor Teatru Narodowego, dramatopisarz, dziennikarz, historyk teatru i wydawca.

prelekcjach z kursu literatury organizowanych w gmachu uniwersyteckim między godziną trzecią a czwartą. Na zebraniach tych żywo dyskutowano na temat nauki, literatury. Nigdy jednak na początku wśród żartów i panującej wesołości nie dochodziło do kłótni⁸⁷.

W pałacu Krasińscy wydawali również bale. Jeden z nich odbył się 21 listopada 1815 r., na którym gościem był Jego Cesarska Mość Książe Konstanty. Gość miał otwierać bal tańcem polskim z hrabiną Krasińską⁸⁸.

W 1809 r. Małachowski wrócił do swojego majątku w Białaczowie, aby podratować swoje zdrowie. W grudniu tego roku jednak poważnie zachorował. Zmarł 29 grudnia w warszawskim pałacu. W uznaniu jego zasług postanowiono wyprawić mu okazały pogrzeb na koszt państwa. Msza pogrzebowa odbyła się w kościele Świętego Krzyża, w podziemiach którego została złożona trumna. 5 stycznia w katedrze warszawskiej odbyły się uroczyste egzekwie za duszę marszałka. Nabożeństwo odprawiono również w katedrze na Wawelu. Główną część jego majątku odziedziczył synowiec Jan Nepomucen Małachowski.

Tymczasem kariera Wincentego Krasińskiego rozwijała się. W 1807 r. był już dowódcą szwoleżerów gwardii, podlegając bezpośrednio cesarzowi Francuzów. Napoleon mianował go dowódcą I Pułku Szwoleżerów Gwardii Cesarskiej. Za udział w kampaniach w l. 1812–1813 otrzymał kolejno stopnie generała brygady i dywizji. Wyprzedzając fakty z życia prywatnego, napisać należy, że po klęsce Napoleona, a jeszcze przed jego powrotem z Elby, Wincenty stał się najwierniejszym poddanym władcy Królestwa Polskiego. Pełnił m.in. funkcje pierwszego marszałka Sejmu i zastępcy namiestnika państwa. Doprowadził do potwierdzenia przez władzę rosyjską własności rodowych dóbr ziemskich⁸⁹.

Gdy Wincenty uczestniczył w walkach w trakcie wojen napoleońskich Maria Urszula przebywała w miejscowości Chantilly pod Paryżem, gdzie była główna baza I Pułku Szwoleżerów Gwardii Cesarskiej. Przed kampanią wojenną miesiące zimowe spędzano jednak w Paryżu. Kronikarz szwoleżerów gen. Józef Załuski⁹⁰ (zm. 1866) pisał, że pewnego wieczoru wraz z kapitanem Szeptyckim jechali z generałową Krasińską. Mowa była o bliskiej kampanii wojennej i o przyszłości. Nagle pani Krasińska, która nie dzieliła zapału z rozmówcami, odezwała się smutna: „moi panowie! byle tylko nasza gwiazda polska niezaciemiła gwiazdy Napoleona!”. Rozmówcy nie mogli się nadziwić postawie hrabiny, jej przesądowi i melancholii. Krasińska według przekazu Załuskiego miała jeszcze dodać: „byłaby szczęśliwą, gdyby ją złowieszcze przeczucie myliło, że tego dla kraju, dla męża, i dla nas życzy, ale że jej usposobienie jest takie, że naszego uniesienia i zaufania

⁸⁷ *Wizerunki osób społeczeństwa warszawskiego...*, dz. cyt., s. 21.

⁸⁸ „Gazeta Wielkiego Xięstwa Poznańskiego”, 2 grudnia 1815 r., nr 96.

⁸⁹ H. Gradkowski, *Epistolarne świadectwa miłości synowskiej (Zygmunt Krasiński – Wincenty Krasiński)*, „Wychowanie w Rodzinie” 2015, t. XII, z. 2, s. 311; hr. J. Dunin-Borkowski, dz. cyt., s. 507.

⁹⁰ Józef Bonawentura Załuski (1787–1866) – oficer 1. Pułku Szwoleżerów-Lansjerów, adiutant cara Aleksandra I, generał Wojsk Polskich.

w szczęściu podzielić z nami nie może”⁹¹. Załuski dodaje od razu, że kiedy spotkał hrabinę Krasińską w Saksonii w 1813 r. podczas zawieszenia broni, jak tylko spostrzegła go, z daleka już miała oznajmić: „a cóż panie Załuski! Nie chciałeś mi wierzyć że nasza gwiazda będzie fatalną Napoleonowi! ... skryte są sądy Boskie... ale niemniej napisano jest: «Quoniam in me speravit liberabo eum»”⁹².

Po zrzeczeniu się przez Napoleona tytułu cesarskiego Krasińscy wrócili do Warszawy. Stan zdrowia Marii Urszuli uległ znacznemu pogorszeniu. Stała się nerwowa, kapryśna, pojawiły się urojenia i lęki oraz przestała udzielać się towarzysko. Wkrótce też nie opuszczała właściwie łóżka. Czas spędzała z ukochanym synem, wpajając mu zasady cnoty i moralności, przywiązania do ojczyzny i wiary. Zygmunt spędził ostatnie miesiące letnie z matką w Opinogórze. Wincenty z powodu trwających spraw nie pojawił się nawet na imieniny hrabiny, wypadające 15 sierpnia.

Od wiosny 1822 r. generał Wincenty Krasiński był już wdowcem. Maria Urszula z Radziwiłłów zmarła 12 kwietnia 1822 r. w wieku 43 lat na gruźlicę, w otoczeniu bliskich. Pogrzb odbył się 16 kwietnia 1822 r. w kościele oo. Kapucynów przy ulicy Miodowej 12 w Warszawie⁹³. Mszę celebrował arcybiskup prymas Szczepan Hołowczyc, kazanie wygłosił rektor instytutu głuchoniemych ks. Falkowski, a kondukt poprowadził senator biskup Czyżewski oraz biskupi sufragani Ostrowski i Manugiewicz⁹⁴. Pogrzb był okazały, bowiem orkiestrą dyrygował kapelmistrz królewski Kurpiński, który grał *Requiem* Wintera. Tego samego dnia po uroczystościach kościelnych trumnę przewieziono tymczasowo do Zegrza, na czas dokończenia budowy kościoła w Opinogórze⁹⁵. Ciało spoczywało w Zegrzu do 20 października 1822 r., kiedy zostało przewiezione najpierw do Ciechanowa, a następnie złożone w grobie w kaplicy opinogórskiej⁹⁶. Wincenty zmarł w środę 24 listopada 1858 r. w Warszawie⁹⁷. Z pałacu przy Krakowskim Przedmieściu trumnę przetransportowano w niedzielę do kościoła katedralnego św. Jana, skąd kolejnego dnia miała być przewieziona do Opinogóry⁹⁸.

Po śmierci Marii Urszuli majątek szacowany na 500 000 złp odziedziczył jej syn Zygmunt Krasiński, ale faktycznym właścicielem pałacu pozostał jego ojciec.

Wydaje się, że pozycja Marii Urszuli z Radziwiłłów Krasińskiej w małżeństwie była silna. Dobra wniesione do małżeństwa dawały jej stabilność materialną, nie-

⁹¹ J. Załuski, *Wspomnienia o pułku lekkokonnym polskim gwardyi Napoleona I, przez cały czas od zawiązania pułku w r. 1807, aż do końca w roku 1814 przez Józefa Załuskiego, byłego generała brygady w głównym sztabie wojska polskiego; niegdyś oficera i szefa szwadronu rzeczzonej gwardyi cesarza Francuzów*, wyd. 1865, s. 243.

⁹² Tłum. autorki: Ponieważ mi zaufała, wybawię go. J. Załuski, *Wspomnienia o pułku...*, dz. cyt., s. 243.

⁹³ „Kurier Warszawski”, 14 kwietnia 1822, nr 89.

⁹⁴ „Kuryer Litewski”, 14 kwietnia 1822, nr 45.

⁹⁵ „Kurier Warszawski”, 22 kwietnia 1822, nr 96.

⁹⁶ „Kurier Warszawski”, 2 listopada 1822, nr 262.

⁹⁷ „Czas”, 28 listopada 1858, nr 273.

⁹⁸ „Czas”, 3 grudnia 1858, nr 277.

zależność osobistą i z emocjonalnego punktu widzenia umacniały jej pewność siebie. Dodatkowo zyskała przywiązanie i szacunek męża. Z drugiej strony rozdzielność majątkowa zapisana w niektórych punktach intercyzy gwarantowała jej zabezpieczenie majątkowe w przyszłości, gdyby jej sytuacji zmieniła się na skutek separacji czy rozwodu. W tym czasie to mężczyzna dominował w małżeństwie i zarządzał majątkiem żony. Tak również było i w przypadku Krasińskich. Zmiany zachodzące w prawie małżeńskim zostały na ziemiach polskich wprowadzone przez Kodeks Napoleona.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Akta rodzinne Marii z Radziwiłłów i Wincentego Krasińskich, Archiwum Narodowe w Kielcach, sygn.: 21/289/0/4/504.

Pamiętniki hr. Nałęcz Małachowskiego, objaśnił, z manuskryptu francuskiego przełożył i wydał Wincenty hr. Łoś, Lwów 1876.

Żałuski J., *Wspomnienia o pułku lekkokonnym polskim gwardyi Napoleona I, przez cały czas od zawiązania pułku w r. 1807, aż do końca w roku 1814 przez Józefa Żałuskiego, byłego generała brygady w głównym sztabie wojska polskiego; niegdyś oficera i szefa szwadronu rzeczzonej gwardyi cesarza Francuzów*, wyd. 1865.

Opracowania

„Czas”, 28 listopada 1858, nr 273.

„Czas”, 3 grudnia 1858, nr 277.

„Dodatek do Gazety Korrespondenta Warszawskiego i Zagranicznego”, 16 września 1803, nr 74.

„Gazeta Wielkiego Xięstwa Poznańskiego”, 2 grudnia 1815, nr 96.

„Kurier Warszawski”, 22 kwietnia 1822, nr 96.

„Kurier Warszawski”, 2 listopada 1822, nr 262.

„Kurier Warszawski”, 14 kwietnia 1822, nr 89.

„Kuryer Litewski”, 10 kwietnia 1822, nr 43.

„Kuryer Litewski”, 14 kwietnia 1822, nr 45.

Aftanazy R., *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 9, *Województwo podolskie*, wyd. 2 przejrane i uzupełnione, Wrocław–Warszawa 1995.

Boniecki A., *Herbarz polski*, Część I. *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. XII, 1908.

Dąbkowski P., *Prawo prywatne polskie*, t. I, Lwów 1910.

Dunin-Borkowski hr. J., *Almanach błękitny. Genealogia żyjących rodów polskich*, Lwów 1908.

Falkowski J., *Obrazy z życia kilku ostatnich pokoleń w Polsce*, t. 1, Poznań 1877.

Gawarecki W.H., *Wiadomość o kościele w Krasnym*, [w:] *Pamiętnik historyczny Płocki*, t. 2, Warszawa 1830.

Górzyński S., Grała J., Piwkowski W., Urbaniak V., Zielińska T., *Radziwiłłowie herbu Trąby*, Warszawa 1996.

Gradkowski H., *Epistolarne świadectwa miłości synowskiej (Zygmunt Krasiński – Wincenty Krasiński)*, „Wychowanie w Rodzinie” 2015, t. XII, z. 2.

- Kicińska U., *Umowy dożywocia jako forma zabezpieczenia materialnego szlachcianki w dawnej Polsce*, „Krakowskie Studia Małopolskie” 2013, nr 8.
- Kraushar A., *Dawne pałace Warszawskie. Pałac Czapskich (Ordynacyi hr. Krasińskich)*, „Tygodnik Ilustrowany” 1899, nr 46.
- Kuchta J., *Instytucja małżeństwa w świetle intercyz przedślubnych*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis”, Folia 43, „Studia Historica” 2007, t. VI.
- Maciejewski T., *Historia prawa sądowego Polski*, Koszalin 1998.
- Makowska U., *Pożegnanie Hektora z Andromachą w tekstach i obrazach*, „Rocznik komparatystyczny” 2014, nr 4.
- Mańkowski A., *Czapski Tomasz h. Leliwa*, [w:] PSB, t. 4, Kraków 1938, s. 195.
- Rolle A.J., *Babka poety*, [w:] *Opowiadania historyczne*, seria VII, Lwów 1851.
- Stanisław Małachowski 1736–1809, reprint: Henryk Stasiewicz „Knyszyn i Ziemia Knyszynska” 2009.
- Sudolski Z., *Zygmunt Krasiński. Opowieść biograficzna*, Warszawa 1997.
- Szyndler B., *Stanisław Nałęcz Małachowski (1736–1809)*, Warszawa 1979.
- Tchórzewska-Kabata H., *Od „salonu warszawskiego” do „sklepu Wokulskiego”. Społeczny wymiar krajowej aktywności Wincentego i Ludwika Krasińskich*, [w:] R.F. Kocchanowicz, T. Skoczek (red.), *Wincenty Krasiński. Życie społeczno-kulturalne Warszawy i Królestwa Polskiego*, Warszawa–Opinogóra 2016.
- Wiśniewska-Jóźwiak D., *Intercyza między dawnymi a nowymi czasy*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2010, nr 13.
- Wizerunki osób społeczeństwa warszawskiego z czasów Kongresowego Królestwa (ustęp ze wspomnień jednego z żyjących autorów), Ludwik Osiński, „Przegląd Poznański” 1857, t. XXIV.
- Woźniak B., *Życie, osobowość i relacje z bliskimi Antoniny z Czackich Krasińskiej*, „Studia Mazowieckie” 2021, z. 1.
- Woźniak B., *Śluby i posagi w rodzie Krasińskich w świetle czasopism*, „Studia Mazowieckie” 2020, nr 1–2.

Netografia

Internetowy Polski Słownik Biograficzny (IPSB), <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/doux-francois-gabriel-le-doux>.